

„הדואג למחר — זורע חיטה; הדואג לשנים — נוטע עצים; החרד לדורות — מחנך אנשים.“

הכשרת קצינים לצה"ל

סא"ל איתן

ביותר במחלקתו כמפעיל כלי־נשק; להצטיין בהופעתו המסור דרת, בכושר הגופני שלו, במשמעת וסדר וביכולתו להופיע כבעל סמכות ובעל השפעה אשר לו הכושר להנהיג את חייליו. רשימת המשאלות אמנם ארוכה; אולם לא זו בלבד שאי־אפשר כלל לצמצמה, או להמירה באחרת, אלא סבורני כי עוד ניוכח שהנה בתחום ההשגה.

חלקן הגדול של התכונות הנזכרות לעיל צריכות, למעשה, להיות מנת־חלקו של המועמד לקצינות עוד לפני הגיעו לבי"ס לקצינים, כגון: כושר גופני, משמעת, ידיעה בתפעול נשק, אימון צבאי כללי; ואילו על ביה"ס לקצינים להשלים את דמותו הרצויה של הקצין, על־ידי הקניית תכונות וסוגי־היכולת האחרים, מהם מורכבת דמות זו: כיצד להיות מפקד, איך לטפל בחיילים, איך לעשות כל דבר הקשור בניהוג ובשליטה, בין ברגיעה ובין בלחימה.

גם כיום, לא פחות מאשר בעבר, חייב הקצין־הזוטר להיות, בראש־וראשונה, מפקד־מחלקה מעולה והטוב שבחיילי מחר לקתו. זאת ועוד: תנאי הלחימה אמנם נעשים קשים יותר, הנשק משוכלל ומורכב יותר, המאמץ הנדרש ברוב המצבים הצפויים נמרץ יותר — אך עם זאת „החתך“ הכולל של כוח־האדם והרכבו, נשארו ללא שינוי בולט, ולעתים אף ללא שינוי כלל. ממילא, גובר משקל תפקידו של אותו מפקד החייב להפעיל ולהנהיג אנשים אלה באורח בלתי־אמצעי — הלא הוא הקצין הזוטר.

גם כיום הסיכוי שמפקד־זוטר יצטרך לפעול עצמאית — הוא סיכוי של ממש, ואפשר כי אף גדל; וכאן מסתמך אני הן על לקחי מלחמות העבר, הן על נסיונותיהם של מאורעות יום־יום והן על ההתבוננות בקוויהן של שיטות הלחימה לעתיד.

- מהי שיטת הכשרתו של הקצין?
- מהו תפקידו של הקצין בחינוך חיילים, בניגוש אופים ובניהוגם?
- האם השיטה הנקוטה היום בהכשרת הקצין מאפשרת לו למלא יעודיו?
- איך נכשיר את המפקד לעתיד?

הכונה במאמר זה לנתח את סוגית הכשרת הקצינים הזוטרים בצה"ל. מה בין הקיים היום לבין הכתוב כאן? המצוי והבקי בנושא ידע אל נכון להבחין בהבדלים המצויים. אין לשם כך הכרח לנתח את מכלול הבעיות העומדות לפני צה"ל, אלא רק את אלו אשר להן השפעה ישירה על שיטת הכשרת הקצינים.

לכאורה, תנותה כאן שיטת הכשרת קצינים זוטרים בלבד, אך, לאחר הכל, הרי אופיו ואישיותו של הקצין מסתמנים כבר ב„קרי־התחלה“ שלו כקצין בצה"ל. למעשה, מתחילה התפתחות זו כבר עם התגייסותו של החייל לצבא; ועם סיימו את ביה"ס לקצינים, והצבתו לתפקיד, מתעצבות ומתגבשות תכונות אלו באופן שלרוב לא תשתננה עוד הרבה. בתי־ספר הבאים להכשיר את הקצינים ברמות גבוהות יותר, מקנים בעיקר ידע נוסף וכושר תכנון צבאי; ולא כאן המקום לדון בהם.

הדיעות המובעות להלן אישיות ומתבססות על עובדות שנחקרו ועל נסיונם של אחרים ושל כותב המאמר עצמו.

*

מה רוצים אנו למצוא בקצין צעיר המסיים בי"ס לקצינים ומקבל לידיו פיקוד על חיילים? עליו להיות החייל הטוב

דמיותו של הקצין הצעיר

יוצא, איפוא, כי הדרישות לקצינהוטר ולאישיותו לא זו בלבד שלא פחתו אלא, לאמתו־של־דבר, אף גדלו ונתרבו. משקבענו עובדת־מוצא זו — נחזור ונסקור (אפילו תוך הסתכנות שתהיה כאן חזרה כלשהי): מה באופן מעשי, היינו רוצים לקבל בתור אותו „מוצר מוגמר“ הקרוי „קצינהוטר“ הבא לקבל תפקיד פיקודי?

בחור שהוא בעל התכונות הבאות: כושר החלטה; ידע טכני בהפעלת כלי־הנשק הנמצאים כיום בגדוד חי"ר של צה"ל; כושר גופני מעולה; ידיעה מושלמת באימוני־שדה; כושר־הדרכה טוב; דוגמה אישית בהופעה ובמשמעת; ולבסוף — היכולת להתקבל על חיילים כמפקד; אשר גם אם לא ישתמש במלה „חינוך“ — יהיה בפועל אף מחנכם. מכאן לשיטה של הכשרת קצינים כפי שהיא נראת לי.

★

המתגייס לצבא, שסוג ליחידה קרבית (המדובר כאן באחת מצורות חיל־הרגלים: חי"ר, נח"ל, צנחנים) מוצב ליחידת־אם, שהנה מסגרת לוחמת (גדוד). בחוכה נמצא הטרון במסגרת־משנה — פלוגה — שבה עושה הוא את תקופת הטרונות, ואימון־חי"ר מתקדם במשך חודשים מספר. בסיומה של תקופה זו מוצבים החיילים הנבחרים לקורס מ"כים בתוך הגדוד עצמו; ובהיותם בו מוסיפים הם להיות יחידה לוחמת, תוך־כדי אימונם כמ"כים. עד כאן מאפשרת שיטה זו לחיילים לספוג מרוח היחידה ולהיות מושפעים ממפקדיה; והמעקב אחרי כל אחד מהם יכול להיות רצוף ויעיל.

את קורס המ"כים מסיים, איפוא, החייל בהיותו עדיין ביחידה (הגדוד), כשמאחוריו כשנה ומעלה של שירות. לפי הנדרש כיום, מאפשרת תקופת שירות כזאת להקנות לחניך את כל הידע הדרוש לו, כחייל, בשטח הטכני־הצבאי וכן באימון גופני ובתחומים כלליים אחרים. עם סיום קורס המ"כים, כאשר נבחרים המועמדים לקצונה, כבר מוכרים אלה למפקד־דיהם במשך זמן המספיק להם כדי לעמוד על תכונותיהם — כקצינים־לעתיד.

קורס־הקצינים מקנה ידע וכושר במשך מספר ראוי של חודשים נוספים, ועם סיומו צריך הקצין לחזור ליחידתו. אין בשום אופן להשאיר בוגר ביה"ס לקצינים מחוץ ליחידתו לאחר סיימו את ביה"ס. דבר זה משפיע לרעה על הקצין, מנתקו מהמקום בו חונך ובו הוא מוכר, ושבו יוכל לקבל את מלוא העזרה וההכוונה להן הוא זקוק. זאת ועוד: ביחידת ה„בית“ שלו חייב הקצין החוזר לקבל השתלמות נוספת באותם שטחים ומקצועות שאינם נלמדים בביה"ס והם מיוחדים ליחידה זו; וכן דברים — כגון צניחה או ניווט — שאמנם נלמדים בביה"ס אולם רצוי להוסיף עליהם לימוד ביחידה עצמה. יתר־על־כן, רצוי מאוד שקצין חדש כזה יעבור לתקופת הדרכה — בקורס מ"כים שביחידת־האם — לפני קבלו פיקוד על מחלקה.

★

דברים אלה נאמרו, כפי שכבר צוין, על אודות צוערים המגיעים מיחידות־רגלים לסוגיהן. אך גם מקורות אחרים המספקים מועמדים לביה"ס לקצינים (פרט לשריון) — אף עליהם חייב לחול התנאי שישרתו תקופת־שירות מספקת ביחידה לוחמת, וישיגו רמת יכולת וידיעה, לפני הגיעם

לביה"ס לקצינים, ומבחינה זו אין כלל להבדיל מהיכן מגיעים אל ביה"ס לקצינים.

גם לאלה שאינם באים מיחידות־השדה יש להעמיד אותם התנאים, כי, בסופו של דבר, הריהם קצינים בצה"ל; ורבים מהם עשויים להגיע, בשלב זה או אחר בשירותם, אף לתפקידי פיקוד.

נשארו עוד פתוחות בעיות רציניות אחדות, והן: מה יהיה על החתימה לצבא־קבע; ובאיזה אופן יש למצוא את הקצינים הדרושים להצבה ביחידות בבסיסים אחרים של צה"ל (וביחוד במערכת ההדרכה).

בשנים האחרונות נעשים בכיוונים שונים מאמצים שכונתם להביא מספר רב יותר של קציני שירות־חובה מתאימים לחתימה על שירות בצבא־קבע. ראוי לציין כאן גורם שהנו בין הראשונים־במעלה המשפיעים על חתימה או על אי־חתימה; וזהו החשש מפני אי־שיבה ליחידת־האם. בסיום ביה"ס לקצינים, לעתים קרובות, זהו גורם כמעט־מכריע בשיקולי הצעיר, האם לחתום או לא לחתום.

כפי שנראה להלן, ניתן — לדעתי — לאפשר לקצינים

כאלה לחזור ליחידותיהם, ואף יש צורך לעשות כן, למען יוכלו להשלים כראוי את הכשרתם. שני דברים אלה קשורים זה בזה; שכן הרבה בחורים נרתעים מהאפשרות שיישלחו עתה ליחידה אחרת גם מהחשש שעדיין לא הספיקו לרכוש נסיון מספיק בשביל לעמוד ברשות עצמם, והמבחן יהיה קשה מדי לגביהם — לעומת ידיעתם ובטחונם שביחידתם „המקורית“ מצפות להם הכשרה נוספת, עין בוחנת ויד דואגת.

אכן, גורם זה, של חזרת הקצין ליחידתו — יש להתחשב בו בין יתר הגורמים העיקריים המשפיעים על נכונות הצוער להתחייב לשירות בצבא־קבע; ולגבי אחוז ניכר של בוגרי ביה"ס לקצינים זהו, כאמור, גורם מכריע.

מה יהיה על „אספקת“ הקצינים ליתר היחידות, ולבסיסי ההדרכה? שאלה זו תיפתר על־ידי קצינים שהשלימו שנת שירות ביחידת־האם שלהם, לאחר סיימם את ביה"ס לקצינים.

מ"מחקר" בלתי-רשמי מתברר שקיימת נכונות ללכת לבסיס סים וליחידות אחרות — אם באה הליכה זו לאחר שירות של שנה, לפחות, כקצין ביחידת-האם. ושוב: גם אז נחוץ שתקופת שירות זו מחוץ ליחידתם תהיה מוגבלת ל"חותמי-הקבע" לפרק-זמן מסוים, שלאחריו חוזר הקצין (באם רצונו בכך) ליחידתו; וצריך שמחזוריות זאת תיעשה מחזוריות-שליקבע, שלא תהיה טומנת בחובה — פרט למצבי-הירום אמתיים — הפתעות והצבות שאינן מתוכננות מראש.

זהו המעגל השלם, שאמנם חסר בו עדיין הקטע של ההדרכה בביה"ס לקצינים. אין כל ויכוח על כך שנכונה הדעה לפיה חייבים הטובים ביותר להדריך בביה"ס לקצינים; השאלה היא כיצד נבטיח שבכל מקום יימצאו הטובים ביותר? שהרי גם ביחידה זקוקים להם, ובמטה, ובכל מקום. אך נראה לי שמחזוריות קבועה תפעל לטובה גם בענין זה. לדוגמה: קצין שחזר מביה"ס לקצינים ליחידתו, משרת בה לפחות שנה נוספת; ואז מוצב הוא להדרכה בביה"ס, תחילה לתקופה של הכנת מדריכים ואח"כ כמדריך בשני מחזורי קצינים — ולבסוף הוא מוצב חזרה ליחידתו.

מפקד פלוגה שסיים בהצלחה תקופת פיקוד של שנתיים ביחידה — מוצב להדרכה לתקופה של שנה או אף לתקופה ארוכה במקצת מזה; מפקד גדוד — בדומה לכך. בכל אלה נחשבת הפלוגה כשורה ב"מעמד", שלה לגדוד ח"ר; וכן המחלקה — כפלוגה; והיחידה — כמחלקה.

תוצאות של תמורה-רבתי תורגשנה בודאי רק כעבור שנתיים. אולם הנדרש כאן — ניתן בהחלט להשיגו, ואילו בלעדי לא תהיינה תשובות העונות על הבעיות העומדות לפנינו כיום בתחום זה.

ברור לי, שסוגי-יחידות שונים יוצרים בעיות שונות. לא

בכל מקום מתאפשרת מחזוריות ברורה כזו. אולם מחובתנו ובאפשרותנו, לודא שעד להגיעו של חייל לביה"ס לקצינים כבר יוטען במטען ההכרחי כפי שהוזכר לעיל; וכי המחזוריות תתבצע ככל שניתן, כשבסודה מונח העיקרון המקודש של שירות נוסף לאחר ביה"ס ביחידת האם.

*

וזאת לזכור: הכל טמון בהתחלה. הובעה כאן הדיעה באשר למקום בו חייבים להיערך אימוני-הטיורנות ובו צריך החייל לעבור את קורס המ"כים. ודיעה זו היא חלק הכרחי מהתפיסה כולה. ואם אמנם רוצים אנו שחייל יושפע מרוח היחידה וממפקדיה ויספוג השפעה זו לתוכו — אין מנוס מתנאי זה; מה גם שכולנו בקיאים בתכיפות של החלפת המפקדים ביחידות שונות.

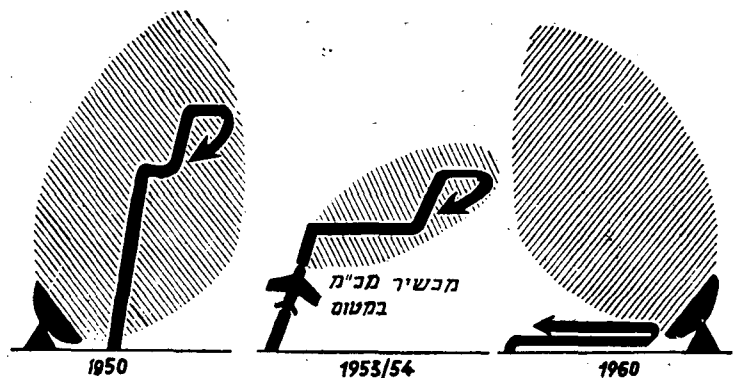
כל עוד שסממת האיכות הנה מופת לנו, הרי לקראתה צריך להיות מכוון המאמץ העיקרי של צה"ל: המאמץ בשטח הכשרת המפקדים. כל ויתור כאן עלול להשפיע לרעה במשך השנים — והשפעה זו תפגע אף ברמות הגבוהות יותר.

וכל ויתור לגבי איכות מפקדים — מביא בהכרח לויתורים ברמת-אימון החיילים ובאורח הכשרתם לקרב. פשרות בענין האיכות של הפיקוד — כמותן כפשרות לגבי יכולת צבאית וכושר-לחימה. בתקופה בה אין מלחמה הפועלת ככית-ספר אכזרי — נודא שיהיו לנו בתי-ספר אמתיים למלחמה.

לא כאן המקום לבחון אפשרויותיה של כל יחידה בצה"ל; מה מבוצע בה למעשה — ומה אינו מבוצע, או שמבוצע רק לחצאין — באותם שטחים של הכשרה, השתלמות והכונה שהוזכרו כאן. אבל אם סממתנו היא איכות — נדבק בה. בידינו היא, וביכולתנו להגשימה.

אורית מלחמה

אופי-התפעול של מטוסי-הקרב

1950

1953/54

1960

משימוח הגנתיות

משימות התקפיות

ירחוננו של חיל-האוויר השביצרי ניסה לסכם לקה-קוראיו את שלבי תמורתיו של מטוסי-הקרב על פני שנות-החמישים של מאה זו וראשית שנות-השישים, והעלה תמונה מאלפת זו:

1950. מטוסי-קרב קל-מבנה, שטנח-פעולתו מוגבל והציוד הנישא בו — מינימלי. דגם זה של מטוסי-קרב תלוי-כמעט לגמרי (למשל — בשעת ירוט מטוסי-אויב) בהכונה ע"י מכשירים הפועלים מן הקרקע.

1953/1954. מטוסי-קרב בעל משקל בינוני, שטנח-פעולתו גדל והוא נושא עמו ציוד מקיף יותר — שבמיוחד חשובים בו מכשירי-המכ"מ, שתודות להם תלוי הוא פחות בהכונה-מן-הקרקע ע"י תחנות-המכ"מ.

1960/? . מטוסי-קרב-הפצצה חדי-מושבי התקפי, בעל יכולת-חדירה לעומק רב, אשר צויד במערכת-מכשירים ענפה; זו נועדה לאפשר לו לטוס מתחת לרום-פעולתה של מערכת מכ"מ-האתראה של המגינים.